

Uchwała z dnia 21 listopada 2006 r., III CZP 102/06

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący)

Sędzia SN Jan Górski

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Andrzeja S. przeciwko "L." sp. z o.o. z siedzibą w K. o zapłatę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 21 listopada 2006 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 25 lipca 2006 r.:

1. "Czy do biegu terminu przedawnienia roszczenia o zwrot podwójnego zadatku wynikającego z umowy przedwstępnej, zawartej przed wejściem w życie nowelizacji art. 390 § 3 k.c. dokonanej ustawą z dnia 14 lutego 2003 r. (Dz.U. Nr 49, poz. 408) i powstałego przed tą nowelizacją, znajduje zastosowanie przepis art. 390 § 3 k.c. w brzmieniu ustalonym wyżej powołaną nowelą czy też przepisy dotychczasowe przewidujące 10-letni termin przedawnienia;

2. w razie przyjęcia, że zastosowanie znajduje art. 390 § 3 k.c. po nowelizacji – od kiedy rozpoczyna się roczny bieg terminu przedawnienia?"

podjął uchwałę:

Roszczenie o zwrot podwójnego zadatku wynikające z umowy przedwstępnej zawartej przed wejściem w życie ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408), powstałe przed jej wejściem w życie, przedawnia się z upływem roku od dnia wejścia w życie tej ustawy (art. 390 § 3 k.c. w związku z art. XXXV pkt 2 p.w.k.c.).

Uzasadnienie

Przedstawione zagadnienie prawne powstało przy rozpoznawaniu apelacji powoda Andrzeja S. wniesionej od wyroku Sądu Rejonowego dla Krakowa-

Podgórze z dnia 25 stycznia 2006 r., którym oddalone zostało żądanie zapłaty podwójnego zadatku skierowane przez powoda do „L.” spółki z o.o..

W stanie faktycznym sprawy zawarcie umowy przedwstępnej i termin zawarcia umowy przyrzeczonej przypadły pod rządami art. 390 k.c. w poprzednim brzmieniu. Zmiana tego przepisu weszła w życie w dniu 25 września 2003 r., odstąpienie zaś od umowy przez poprzednika prawnego powoda i zgłoszenie żądania zwrotu zadatku w podwójnej wysokości miało miejsce w dniu 2 sierpnia 2005 r., a więc po wejściu w życie wspomnianej zmiany. Przepis art. 390 § 3 k.c. w brzmieniu obowiązującym poprzednio nie regulował terminu przedawnienia roszczenia o zwrot zadatku, a jedynie termin przedawnienia roszczeń odszkodowawczych oraz roszczenia o zawarcie umowy przyrzeczonej, w związku z czym przyjmowano, że termin ten wynosi – zgodnie z ogólnymi uregulowaniami – dziesięć lat. Po dokonanej zmianie art. 390 § 3 k.c. przewidziany jest roczny termin przedawnienia dla wszystkich roszczeń wynikających z umowy przedwstępnej. Ze względu na fakt, że zmiana stanu prawnego nastąpiła już po rozpoczęciu biegu terminu przedawnienia, możliwe są do obrony, zdaniem Sądu Okręgowego, dwa stanowiska. Zgodnie z pierwszym należy stosować art. 390 § 3 k.c. w poprzednim brzmieniu i przyjąć, że roszczenie powoda przedawnia się z upływem lat dziesięciu, a według drugiego poglądu należy stosować art. 390 § 3 k.c. w obowiązującym brzmieniu i przyjąć roczny termin przedawnienia, przy czym bieg terminu przedawnienia należałoby liczyć od dnia wejścia w życie nowego uregulowania. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W dniu 25 września 2003 r. weszła w życie zmiana art. 390 § 3 k.c. dokonana ustawą z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408). W brzmieniu tego przepisu obowiązującego w dniu zawarcia przez strony umowy przedwstępnej roszczenia określone w art. 390 § 1 i 2 k.c., a więc roszczenie o zawarcie umowy przyrzeczonej oraz roszczenie o naprawienie szkody, jaką strona poniosła przez to, że liczyła na zawarcie umowy przyrzeczonej, ulegały przedawnieniu z upływem roku od dnia, w którym umowa przyrzeczona miała być zawarta. Jeżeli sąd oddalił roszczenie o zawarcie umowy przyrzeczonej, roszczenie o naprawienie szkody ulegało przedawnieniu z upływem roku od dnia, w którym orzeczenie stało się prawomocne. W myśl art. 390 § 3 k.c. w nowym brzmieniu, z upływem roku przedawniają się roszczenia z umowy przedwstępnej, bez szczegółowego wskazania, o jakie roszczenia chodzi. Ze

względu na brak w ustawie nowelizującej kodeks cywilny przepisów intertemporalnych, można powziąć wątpliwość, jaki termin znajduje zastosowanie do roszczenia o zwrot wręczonego przy zawarciu umowy przedwstępnej.

Przedstawiona kwestia nie była dotychczas przedmiotem rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego, w piśmiennictwie natomiast wyrażono pogląd, że skutki intertemporalne nowelizacji należy oceniać kierując się treścią art. XXXV p.w.k.c., co oznacza, że roszczenia wynikające z umowy przedwstępnej, podlegające uprzednio przedawnieniu na zasadach ogólnych, obecnie ulegają przedawnieniu w terminie rocznym. Bieg tego terminu rozpoczyna się z dniem wejścia w życie zmienionego art. 390 § 3 k.c., jeżeli jednak przedawnienie określonego roszczenia nastąpiłoby według przepisów dotychczasowych wcześniej, zastosowanie znajduje termin uprzednio obowiązujący.

Wyrażona w przedstawionym zagadnieniu prawnym wątpliwość jest aktualna przy założeniu, że nowelizacja art. 390 § 3 k.c. przyniosła zmianę stanu prawnego w omawianym zakresie. Takie założenie, przyjmowane powszechnie, jest także uzasadnione w świetle poglądów wyrażanych pod rządem art. 390 § 3 k.c. w poprzednim brzmieniu. Zarówno w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 1973 r., III CRN 281/73, OSNCP 1974, nr 11, poz. 194 oraz z dnia 11 stycznia 2006 r., III CK 357/05, nie publ.), jak i w doktrynie przyjmowano, że roczny termin przedawnienia określony w art. 390 § 3 k.c. dotyczy jedynie roszczeń wymienionych w paragrafach poprzedzających, a więc roszczeń o zawarcie umowy przyrzeczonej oraz odszkodowawczego. Wyrażano przekonanie, że zawarte w art. 390 § 3 k.c. odstępstwo od ogólnych terminów przedawnienia powinno być wykładane ściśle, iż nie ma podstaw do dokonywania wykładni rozszerzającej tego przepisu. Dopiero nowelizacja analizowanego uregulowania spowodowała, że obecnie prawie powszechnie wyrażany jest w doktrynie pogląd, iż roczny termin przedawnienia przewidziany w art. 390 § 3 k.c. dotyczy wszystkich roszczeń wynikających z umowy przedwstępnej, w tym także roszczenia o zwrot zadatku.

Pogląd ten należy podzielić. Przemawia za nim w pierwszej kolejności wykładnia gramatyczna. Roczemu przedawnieniu podlegają roszczenia „z umowy przedwstępnej”, a zatem wszelkie roszczenia, które znajdują swoje źródło w takiej umowie bądź jej niewykonaniu lub nienależytym wykonaniu. Poza tym wskazać należy względy funkcjonalne, gdyż już w poprzednim stanie prawnym podnoszono,

że w zasadzie brak jakichkolwiek racji przemawiających za różnicowaniem terminów przedawnienia roszczeń o zawarcie umowy przyrzeczonej oraz odszkodowawczego i innych roszczeń wynikających z umowy przedwstępnej, w tym roszczenia o zwrot zadatku.

Po przesądzeniu wstępnej kwestii należy przejść do zagadnienia przedstawionego przez Sąd Okręgowy, zaczynając od stwierdzenia, że w ustawie z dnia 14 lutego 2003 r. brak przepisów intertemporalnych. W takiej sytuacji należy sięgnąć do reguł prawa międzyczasowego zawartych w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94), gdyż w doktrynie panuje zgodność co do tego, że w braku regulacji kwestii intertemporalnych w nowej ustawie, trzeba sięgać do analogicznego stosowania przepisów wprowadzających kodeks cywilny (analogia z ustawy). W razie dokonania zmiany terminów przedawnienia, analogiczne zastosowanie znajdzie art. XXXV p.w.k.c. W sytuacji, gdy nowa ustawa skraca termin przedawnienia, roszczenie ulegnie przedawnieniu w myśl zasady dalszego stosowania ustawy dawnej albo zgodnie z zasadą bezpośredniego stosowania ustawy nowej, w zależności od tego, który z terminów upływa wcześniej. W razie stosowania ustawy nowej bieg terminu przedawnienia liczony jest od początku, od dnia wejścia w życie tej ustawy.

Pogląd ten jest trafny i był już aprobowany przez Sąd Najwyższy (por. uchwały z dnia 28 lutego 1994 r., III CZP 9/94, OSP 1995, nr 1, poz. 3 i z dnia 12 czerwca 2002 r., III CZP 35/02, OSNC 2003, nr 6, poz. 77). Sąd Najwyższy zauważył, że w zakresie określenia terminów przedawnienia zastosowanie znajduje zasada bezpośredniego działania ustawy nowej, jednak dla uniknięcia sytuacji, w której z chwilą wejścia w życie nowej ustawy wiele roszczeń uległoby automatycznie przedawnieniu, powyższa zasada została skorygowana w art. XXXV pkt 2 p.w.k.c. Zgodnie z treścią tego przepisu, jeżeli termin przedawnienia według przepisów kodeksu cywilnego (w rozpoznawanej sprawie według przepisów obowiązujących po nowelizacji) jest krótszy niż według przepisów dotychczasowych, bieg przedawnienia rozpoczyna się z dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego (przepisu kodeksu cywilnego w nowym brzmieniu). Jeżeli jednak przedawnienia rozpoczęte przed dniem wejścia w życie kodeksu cywilnego (przepisu w nowym brzmieniu) nastąpiłoby wcześniej przy uwzględnieniu terminu przedawnienia

określonego w ustawie dawnej, przedawnienie następuje z upływem tego wcześniejszego terminu.

Przyjęciu powyższego rozwiązania nie sprzeciwia się okoliczność, że stosunek prawny wykreowany umową przedwstępną ma charakter nietrwały, a do takich stosunków powinna znaleźć zastosowanie zasada dalszego działania ustawy dawnej, przedawnienie roszczenia jest bowiem rozłożone w czasie i bardziej zasadne jest stosowanie do niego reguł międzyczasowych właściwych dla zobowiązań trwałych, w tym zasady bezpośredniego działania ustawy nowej. Ponadto decyzję ustawodawcy o skróceniu terminu przedawnienia należy traktować jako wyraz jego przekonania, że krótszy termin przedawnienia jest właściwszy w określonej sytuacji. Przemawia to za zastosowaniem go także w sytuacjach, w których bieg terminu przedawnienia rozpoczął się przed wejściem w życie nowej regulacji. Zasada, że krótszy termin przedawnienia biegnie od chwili wejścia w życie nowego przepisu sprawia, iż bezpieczeństwo prawne wierzyciela nie zostaje zagrożone.

Stosowanie zasady uregulowanej w art. XXXV p.w.k.c. czyni oczywistym przyjęcie, że termin przedawnienia określony w nowym przepisie rozpoczyna swój bieg od chwili wejścia w życie tego przepisu.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął niniejszą uchwałę (art. 390 k.p.c.).